

*Тетяна Олексіївна Чепульченко,
завідувач кафедри публічного права
факультету соціології і права
ННТУ «КПІ» ім. Ігоря Сікорського,
кандидат юридичних наук*

КАТЕГОРІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПЛОЩИНІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Постановка проблеми. Для українського суспільства на етапі сучасних, демократичних перетворень феномен права, прав і свобод людини набуває провідного значення. Права людини вивчають паралельно із такими категоріями, як свобода, рівність, гідність тощо як комплексно, так і пов'язано з кожною із цих категорій окремо. Зокрема, дискусійним залишається розуміння природних прав людини, їх переліку та механізмів реалізації. Надати відповіді на ці запитання покликана юридична наука, зокрема, теорія держави і права. Такі дослідження сприятимуть збагаченню наукової юридичної доктрини й удосконаленню самого інституту прав людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про потребу досліджень у цій сфері вже неодноразово наголошували вітчизняні науковці, зокрема, фахівці-теоретики: А. Заєць, О. Зайчук, М. Козюбра, А. Колодій, М. Кравчук, А. Назаренко, М. Цвік, Ю. Оборотов, Н. Оніщенко, М. Погребняк, П. Рабінович, В. Селіванов, О. Скакун, О. Скрипнюк, С. Шевчук та ін. Утім, суспільні, правові процеси є вельми динамічними, що безпосередньо впливає на розуміння і механізми захисту прав людини в Україні.

Нині проблема захисту прав людини постає такою, що потребує вирішення як на рівні міжнародних правових відносин, так і на рівні національного законодавства. Світова спільнота підтвердила своє бажання захистити людину та її права. Результатом цього стали такі документи, як Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних прав 1950 р., Європейська соціальна хартія 1961 р. та ін. Зокрема, курс нашої держави на європейські стандарти у цій галузі передбачає узгодження національного законодавства з цими стандартами, головною цінністю яких визнається людина.

Метою статті є аналіз прав людини у площині наукового дискурсу, зокрема як наукової категорії та суспільно-правового явища.

Основні результати дослідження. Досліджувані питання є вельми важливими з огляду на такі причини:

- історичні передумови концепції, зацікавленість питанням природних прав людини упродовж усього періоду розвитку європейської філософії вказують на світову практичну й науково-філософську значущість означених ідей для будь-яких типів суспільств;

- концепція природного права сприяє вирішенню проблеми переходу посттоталітарного, авторитарного суспільства до правової держави та демократичного громадянського суспільства, виявленню специфіки їхніх взаємовідносин;

- з урахуванням національних особливостей країни, української національної ідеї концепція природного права може бути успішно застосована в контексті обґрунтування державного та суспільного будівництва в перехідному суспільстві України;

- концепція відображає світовий досвід спільного життя людей, роз'єднаних особистими егоїстичними інтересами, але здатних їх узгодити й подолати протиріччя на основі спільного прийняття загального для всіх морального закону [7, с. 3].

В історії юридичної теорії та практики різних народів сформувалися такі основні підходи до розв'язання проблеми прав людини, зокрема, правового статусу особи [12, с. 214–223]:

1. *Ліберальна (європейська) концепція* прав людини базується на ідеї природних, невідчужуваних прав людини й обґрунтовує необхідність конституційного визначення таких умов, які б сприяли вільному розвитку особи. Філософською основою цієї концепції є вчення про свободу як про природний стан людини та людини і її життя як найвищої соціальної цінності. Вперше

концепції була відображена у Декларації незалежності США 1776 р. та в Декларації прав людини і громадянина 1789 р. (Франція).

Ліберальна концепція прав людини була розвинута у вченнях Г. Гроція, Дж. Локка, Ш.-Л. Монтеск'є, Б. Спінози та ін. Однак при всій різноманітності підходів вона була об'єднана головним – ідеєю свободи особистості, її автономії, можливості користуватися невід'ємними правами – на життя, недоторканність особистої сфери, власність, самовизначення.

2. *Колективістська концепція* заснована на визнанні пріоритету колективу (суспільства, класу, об'єднання тощо) щодо особи, а також на обмеженості прав людини суспільними інтересами. Втілення положень колективістської концепції в «соціалістичних конституціях» на практиці призводило до градації основних прав (головними з яких вважалися соціально-економічні), дискримінації окремих категорій громадян (за класовою ознакою, майновим станом тощо) та до закріплення широкого кола обов'язків громадян перед суспільством і державою.

3. *Ісламська концепція* прав людини пов'язана з традиційним мусульманським правом. Її зміст полягає у такому: а) обґрунтовується позбавлення жінок деяких політичних і громадянських прав; б) за мусульманським правом вселенський суверенітет належить Аллаху, людина невільна розпоряджатися собою і всі її дії наперед визначенні Аллахом, а це, зі свого боку, дає змогу на підставі релігійних канонів виправдати обмеження прав людини.

4. *Традиціоналістські концепції* базуються на звичаєвому праві і їхня суть зводиться до того, що людина може реалізувати свої більш-менш важливі права лише колективно і в колективі (у межах племені чи роду) [5, с. 135].

Ще з прийняттям Декларації про державний суверенітет 16 липня 1990 р., у преамбулі якої наголошується на необхідності всебічного забезпечення прав і свобод людини, в Україні почався процес переорієнтації правової системи щодо вирішення проблеми прав людини і громадянина як найвищої соціальної цінності. Своє логічне завершення цей процес отримав із прийняттям Конституції України 28 червня 1996 р., яка встановила новий конституційний статус людини і громадянина на основі сучасної ліберальної концепції прав людини відповідно до визнаних світовим співтовариством стандартів у галузі прав людини. Її принципова відмінність від старих радянських підходів до визначення конституційного статусу полягає у такому:

По-перше, у відмові від класового підходу при закріпленні правового статусу особи.

По-друге, у визнанні людини і громадянина суб'єктом прав і свобод.

У контексті зазначеного слід уточнити сутність понять «права людини» і «права громадянина», які не є тотожними, оскільки відображають різні аспекти статусу особи. Так, людина як член громадянського суспільства є суб'єктом прав, що випливають із природного права. Ці права притаманні всім людям від народження, вони не обумовлені належністю до громадянства певної держави і не залежать від того, визнає їх держава чи ні. Права громадянина, тобто індивіда як члена політично організованого суспільства, випливають із позитивного права, закріплюються за особою внаслідок її належності до громадянства певної держави.

По-третє, у визнанні суб'єктом прав і свобод індивідуально кожну конкретну людину і громадянина, у відмові від пріоритету інтересів колективного суб'єкта, але його визнання не може призводити до ігнорування індивідуальних прав і свобод кожної людини.

По-четверте, у відмові від пріоритету інтересів держави над інтересами особи [6, с. 63].

Як ми бачимо, вирішальний вплив на встановлення прав людини зробила побудована на ліберальній концепції природно-правова доктрина, яка встановила пріоритет прав людини, нові параметри взаємовідносин між індивідом та владою. У затвердженні прав та свобод людини відіграло важливу роль їх ідеологічне, доктринальне обґрунтування – вчення про природні права людини, які не залежать від розсуду та свавілля державної влади, а мета останньої – забезпечення прав, визначених природою.

Остаточне становлення прав людини і громадянина як абсолютної соціальної цінності пов'язане з поваленням феодалізму й проголошенням за часів буржуазних революцій свободи людини. У Декларації незалежності США 1776 р. зазначено: «Ми вважаємо за очевидне такі істини: усі люди створені рівними і всі вони обдаровані своїм Творцем деякими невідчужуваними правами, до числа яких належать: життя, свобода і прагнення до щастя. Для забезпечення цих

прав засновані серед людей уряди, що запозичують свою справедливую владу за згодою тих, ким вони керують». У Декларації прав людини і громадянина, прийнятій у Франції 1789 р., проголошувалося: «1. Люди народжуються і зостаються вільними та рівними в правах. 2. Метою кожного державного союзу становить забезпечення природних і не відчужених прав людини. Такими є свобода, власність, безпека і опір пригнобленню».

Свобода людини – вихідне поняття у проблемі прав людини і громадянина. Розрізняють природні права людини, тобто пов'язані з самим її існуванням і розвитком, і набуті, що переважно характеризують соціально-політичний статус людини і громадянина (інститут громадянства, право на участь у вирішенні державних справ тощо). Звісна річ, за відсутності у людини свободи вона не може володіти і реально користуватися своїми правами. Саме свобода створює умови для реального набуття прав та їх реалізації; права людини закріплюють і конкретизують можливість діяти в межах, установлених її правовим статусом.

Свободу людини визначають певні ознаки. Так, люди є вільними від народження, ніхто не має права порушувати їхні природні права. До того ж у демократичному суспільстві саме держава є головним гарантом свободи людини. За своїм обсягом поняття «свобода людини» цілком відображає принцип, закладений у ст. 19 Конституції України, згідно з яким людина має право робити все, за винятком того, що прямо заборонено чинним законодавством. Свободу людини характеризує й принцип рівних правових можливостей, правового сприяння і правової охорони, що його закріплюють демократичні конституції, зокрема й Конституція України. Водночас свобода людини як об'єктивна реальність виходить за межі, врегульовані правом, і має витоки в системі інших соціальних норм, що панують у демократичному суспільстві. Слід пам'ятати, що поняття «свобода» може мати неоднакове тлумачення, оскільки, з одного боку, свобода характеризує загальний стан людини, її соціальний статус, а з другого – конкретизується у можливості вчиняти ті або інші конкретні дії в межах, наданих людині мораллю і правом. Можливості такого ґатунку, що надаються нормами чинного права, визначаються як суб'єктивні права людини.

До речі, позитивістська концепція питання прав людини тлумачить їх як питання про основні конституційні права громадян, джерелом яких є правотворчість відповідних державних органів, а для природно-правової доктрини питання прав людини пов'язується з природними правами, якими людина наділена х моменту народження і які не можуть бути відчужені на користь держави [2, с. 320].

Як згадувалося вище, теорія права і правова практика розрізняють поняття «права людини» і «права громадянина». У першому випадку йдеться про права, пов'язані з самою людською істотою, її існуванням і розвитком. Людина (як суб'єкт прав і свобод) тут виступає переважно як фізична особа. За Конституцією України до цього виду прав належать право на життя (ст. 27), право на повагу гідності людини (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32) тощо.

Що ж до прав громадянина, то вони зумовлені сферою відносин людини з суспільством, державою, їхніми інституціями. Основу цього виду прав становить належність людини до держави, громадянином якої вона є. Права людини порівняно з правами громадянина пріоритетні. Адже права людини поширюються на всіх людей, які проживають у тій або іншій державі, а права громадянина – лише на тих осіб, які є громадянами певної країни.

Категорія прав людини діє виключно у відносинах між людиною і владою. Права людини – це межі влади. Вони визначають ту сферу життєдіяльності людини, в яку влада (держава) не може втручатися і ті обов'язки, які має держава щодо людини. Відносини між людиною і владою передбачають особливий характер: «...Концепція прав людини ґрунтується на трьох положеннях: по-перше, кожна влада обмежена; по-друге, кожна людина має свій автономний світ, втручатися в який не може жодна сила; по-третє, кожна людина захищаючи свої права, може висунути претензії до держави».

Вказаному прямо імпонують застереження середньовічних реформаторів проти зосередження влади в руках небагатьох із метою обмеження влади правителів і запобігання тиранії, що відкрило шлях до ствердження авторитету людини, її прав і свобод та визнання пріоритету її інтересів

над державними. Завдяки цьому благополуччя людини й суспільне благо почали визнаватися метою діяльності держави, що природно сприяло обмеженню її влади [8, с. 124–125].

Саме зазначені ідеї стали засадничими при створенні конституцій передових європейських держав та міжнародних конвенцій, які проголосили невід'ємні права людини і визнані на рівні міжнародних стандартів.

Сьогодні законодавчо закріплене правове положення людини своєю основою має саме природно-правову концепцію, яка обумовила як первинні принципи свободу та невід'ємність, невідчужуваність прав людини, які належать їй від народження. Визначаються орієнтири у взаємовідносинах держави і людини – свобода, рівність, верховенство права, універсальність прав людини, взаємність відповідальності.

У сучасній юридичній літературі розуміння прав людини зводиться до таких основних позицій:

- 1) права людини – це певним чином внормована її свобода [11, с. 21–29];
- 2) права людини – це певні її потреби [10, с. 8, 12] чи інтереси [12, с. 10–26];
- 3) права людини – це її вимоги про надання певних благ, адресовані суспільству, державі, законодавству [15, с. 36];
- 4) права людини – це особливий вид (форма існування, спосіб прояву) моралі [9, с. 37].

Як слушно зазначає П. Рабінович, усі ці тлумачення (крім першого), відбивають досить суттєві, проте не онтологічні «статуси» досліджуваного феномена, і тільки категорія можливості (свободи) дає змогу найбільш адекватно відобразити саме онтологічну соціальну сутність прав людини [13, с. 17].

Важливим поштовхом у розвитку прав людини стало ХХ ст., коли в 1942 р. 26 держав – союзниць у Декларації Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) виразили своє тверде переконання у тому, «що повна перемога над ворогами є дуже важливою для захисту життя, свободи, незалежності та релігійної свободи, а також для забезпечення прав людини і справедливості як на власній території, так і на інших територіях». Поняття прав людини значно збагатилося і було детально розроблене з прийняттям Загальної декларації прав людини 1948 р., Конвенції про захист прав і людини і основоположних свобод 1950 р., міжнародних пактів 1966 р. та інших міжнародних актів у галузі прав людини.

У пункті 3 ст. 1 Статуту ООН було проголошено, що одним із завдань ООН є здійснення спільної діяльності держав – членів Організації, спрямованої на те, щоб права людини дотримувалися і поважалися усіма, незалежно від раси, статі, мови та релігії. Відповідно до цього положення Україна як один із засновників ООН взяла на себе зобов'язання діяти самостійно або разом з іншими державами для досягнення загальної поваги до прав людини та їх реалізації [3, с. 23].

Характер будь-якої держави та суспільства загалом багато в чому визначається правовим статусом особи як людини і як громадянина в державі і в суспільстві.

У Конституції України закладено насамперед нову, принципово відмінну від Конституції колишнього Радянського Союзу 1977 р. і, відповідно, Конституції УРСР 1978 р., концепцію прав людини. Як пише М. Козюбра: «Конституція рішуче відходить від так званого патерналістського розуміння її прав, згідно з яким свої права людина отримує від держави. Як підтверджує світовий та й наш власний досвід, таке розуміння природи прав людини (прикрите нерідко зовні респектабельною фразеологією) – це те “теоретичне підґрунтя”, на якому тримались і намагаються триматися нині всі тоталітарні режими з їх синдромом державної непогрішності та монополією на все і вся, включаючи права людини» [4, с. 3].

Із зазначеної концепції випливають також інші надзвичайно важливі положення Конституції України: про невідчужуваність і непорушність прав і свобод людини (ст. 21), про те, що конституційні права і свободи не можуть бути скасовані (ст. 22), про їх рівність для всіх громадян (ст. 24). Це означає, що держава не може позбавити людей їх іманентних властивостей, які б мотиви вона при цьому не висувала. Щонайбільше державі дозволяється обмежити певні права для окремих людей чи їх об'єднань і лише з метою забезпечення національної безпеки, запобігання злочинам, охорони здоров'я, захисту прав інших людей та за наявності умов, визначених Конституцією і законами. Будь-які обмеження прав за ознаками раси, кольору шкіри, політичних,

релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками не допускаються (ст. 24).

Висновки. З огляду на викладене вище, видно, що втілюється у життя нова концепція взаємовідносин української держави й особи з пріоритетом останньої. І, як слушно наголошується у юридичній літературі, «права людини – це мінімум загальносоціальних, загальнолюдських та загальнодемократичних вимог до правового та соціального становища кожної особи, реалізація яких повинна й може бути забезпечена в будь-якому суспільстві, незалежно від особливостей його соціально-правової системи» [1, с. 173].

Слід констатувати, що в Україні права людини гарантуються державою, хоча законодавчо деякі з них й не визнаються природно притаманними людині. Людина як частина громадянського суспільства має усвідомити себе як мету й найвищу соціальну цінність. І держава у своїй правотворчій діяльності має використовувати новітні наукові здобутки, передусім правової науки, що сприятиме усуненню численних колізій та суперечок не лише на рівні законодавства, а й на рівні суспільних відносин у галузі захисту прав людини.

Використані джерела

1. *Бережнов А. Г.* Политика и права человека / А. Г. Бережнов // Политология. Курс лекцій / под ред. М. Н. Марченка. – М. : Зерцало, 1993. – 608 с.
2. *Богінич О. Л.* Природно-правові та державно-правові засади правової системи України / О. Л. Богінич // Вступ до теорії правових систем / кол. авторів ; за ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчука. – К. : Юридична думка, 2006. – С. 318–337.
3. *Ісакович С.* Механізм діяльності ООН щодо захисту прав людини / С. Ісакович // Український часопис прав людини. – 1994. – № 1. – С. 20–27.
4. *Козюбра М. І.* Права і свободи людини і громадянина у новій Конституції України / М. І. Козюбра // Адвокат. – 1996. – № 2. – С. 3–12.
5. Конституции зарубежных государств / сост. проф. В. В. Маклаков. – 2-е изд. – М. : БЕК, 1997. – 586 с.
6. *Кравченко В. В.* Конституційне право України : навч. посіб. / В. В. Кравченко. – К. : Атіка, 1998. – Ч. 1. – 88 с.
7. *Кульченко В. П.* Історико-філософська реконструкція концепції природного права в контексті аналізу перехідних суспільств : автореф. дис. ... канд. філос. наук / В. П. Кульченко. – К., 2004. – 19 с.
8. *Львова О. Л.* Вплив Реформації на правову систему України / О. Л. Львова // Реформація: успіх Європи і шанс для України : монографія / за ред. Р. Шеремети, О. Романенко. – К. : Саміт-Книга, 2017. – С. 123–132.
9. *Милн А.* Права человека и человеческое многообразие / А. Милн // Международное сотрудничество и права человека. – М., 1989.
10. *Мюллерсон Р. А.* Права человека: идеи, нормы, реальность / Р. А. Мюллерсон. – М. : Юридическая литература, 1991. – 160 с.
11. *Нересянц В. С.* Права человека в истории политической и правовой мысли (от древности до декларации 1789 г.) / В. С. Нересянц // Права человека в истории государства и в современном мире / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М. : Ин-т гос. и права АН СССР, 1989. – С. 21–29.
12. Права человека : учеб. для вузов / ред. Е. А. Лукашева. – М. : НОРМА, 2000. – 560 с.
13. *Рабінович П. М.* Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень) / П. М. Рабінович. – Х. : Право. – 1997. – 64 с.
14. *Шайкенов Н. А.* Правовое обеспечение интересов личности / Н. А. Шайкенов. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-т, 1990. – 200 с.
15. *Henkin L.* The age of rights / L. Henkin. – N. Y., 1998. – 187 p.

Чепульченко Т. О. Категорія прав людини у площині наукового дискурсу

Нині проблема захисту прав людини постає такою, що потребує вирішення як на рівні міжнародних правових відносин, так і на рівні національного законодавства. У статті наголошується, що вирішенню проблеми переходу посттоталітарного, авторитарного суспільства до правової держави та демократичного громадянського суспільства, виявленню специфіки їх взаємовідносин сприяє, зокрема, концепція природного права.

Особливий наголос робиться на тому, що категорія прав людини діє виключно у відносинах між людиною і владою. Права людини – це межі влади, які визначають ту сферу життєдіяльності людини, в яку влада не може втручатися, і ті обов'язки, які держава має щодо людини. У зв'язку з цим наголошується, що концепція прав людини ґрунтується на трьох положеннях: 1) кожна влада обмежена; 2) кожна людина має свій автономний світ, втручатися у який не може жодна сила; 3) кожна людина, захищаючи свої права, може висунути претензії до держави. Отже, дослідження цієї проблеми збагачують наукову юридичну доктрину і сприяють удосконаленню інституту прав людини.

Ключові слова: влада, держава, громадянин, людина, особа, права людини.

Chepulchenko T. Category of human rights in the plane of scientific discourse

For the Ukrainian society at the stage of modern, democratic transformations, the phenomenon of human rights and freedoms becomes of key importance. Human rights are studied along with such categories as freedom, equality, dignity, and so on. as a complex, and can be associated with each of these categories separately. And such studies enrich the

scientific legal doctrine and contribute to the improvement of the Institute of Human Rights itself. Today, the problem of protecting human rights appears to be required both at the level of international legal relations and at the level of national legislation. The world community has confirmed its desire to protect man and his rights. The result was documents such as the Universal Declaration of Human Rights of 1948, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Rights of 1950, the European Social Charter of 1961, and others. In particular, the course of our state to European standards in this field involves the harmonization of national legislation in accordance with these standards, the main value of which is recognized by man.

The issues under investigation are very important for the following reasons: the historical preconditions of the concept, the interest in the issues of natural human rights throughout the period of the development of European philosophy indicate the world of practical, scientific and philosophical significance of these ideas for all types of societies; the concept of natural law contributes to the solution of the problem of the transition of a post-totalitarian, authoritarian society to a rule of law and a democratic civil society, to reveal the specificity of their interrelations; taking into account the national features of the country, the Ukrainian national idea, the concept of natural law can be successfully applied in the context of the justification of state and social construction in the transitional society of Ukraine; the concept reflects the world experience of the common life of people separated by personal selfish interests, but able to coordinate and overcome the contradictions on the basis of the common adoption of a universal law for all.

The decisive influence on the establishment of human rights was built on the liberal concept of the natural-legal doctrine, which established the priority of human rights, new parameters of the relationship between the individual and the authorities. The ideological and doctrinal justification – the doctrine of natural human rights, which do not depend on the discretion and arbitrariness of state power, played an important role in the adoption of human rights and freedoms, and the purpose of the latter is to secure the rights determined by nature.

Human freedom – the original concept in the problem of human rights and citizen. Distinguish natural human rights, that is, associated with its very existence and development, and acquired, which mainly characterize the socio-political status of man and citizen (the institution of citizenship, the right to participate in the resolution of public affairs, etc.). Of course, in the absence of human freedom, she can not own and actually enjoy their rights. It is freedom that creates the conditions for the real acquisition of rights and their implementation, on the other hand, human rights consolidate and specify the ability to act within the limits established by its legal status.

As for the rights of a citizen, they are due to the sphere of human relations with society, the state, their institutions. The basis of this type of rights is the affiliation of a person to a state of which he is a citizen. Human rights are prioritized in relation to the rights of a citizen. Human rights apply to all people who live in one or another state, and the rights of a citizen – only to those who are citizens of a particular country.

The category of human rights is based solely on the relationship between man and authority. Human rights are the limits of power. They determine the sphere of human life in which the power (state) can not interfere with those duties that the state has with respect to a person. The relationship between man and government implies a special character: «The concept of human rights is based on three provisions: 1) each power is limited; 2) Everyone has his own autonomous world, which can not interfere with any power; 3) Every person defending his rights may put forward claims to the state». Human rights are guaranteed by the state in Ukraine, although they are not legally recognized as a naturally inherent person. A person, as part of a civil society, must realize himself as a goal and the highest social value.

Key words: power, state, citizen, person, person, human rights.

УДК 342

Іван Сергійович Чиж,
здобувач відділу конституційного права
та місцевого самоврядування
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
Заслужений журналіст України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. У науковому, політичному, публіцистичному і навіть побутовому обігу нині широко використовуються словосполучення «інформаційне суспільство», «громадянське суспільство», нерідко при цьому без глибокого осмислення змістовної суті і взаємозалежності процесів, котрі стоять за цими означеннями. Не бракує досліджень цієї тематики, котрі зводяться переважно до практично необмеженого доступу до джерел інформації і так само безмежних комунікативних можливостей завдяки інформатизації. Саме інформатизацію, яка дала поштовх динамічним змінам в економіці, багатократно збільшила потік інформації, її поширення та обіг, вивела в пріоритет економіку знань і надсучасних технологій постіндустріальної доби та заклала основи нової якості продуктивних сил і виробничих відносин із домінуванням якісних послуг та сервісів, дослідники-науковці й технократи-управлінці переважно і вважають «інформаційним